

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) สร้างกระบวนการพัฒนาการจัดการระบบฐานข้อมูลระดับครัวเรือนชุมชนตำบล ในพื้นที่ศึกษาให้สามารถนำระบบฐานข้อมูลไปใช้ในการสนับสนุนการตัดสินใจเพื่อการวางแผนพัฒนาพื้นที่ระดับตำบล (2) ค้นหาปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จในการขยายผลการจัดการข้อมูลระดับครัวเรือน ชุมชน ตำบล รองรับระบบสนับสนุนการตัดสินใจในการพัฒนาพื้นที่ตำบลเป้าหมาย (3) ศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลตำบลและเครือข่ายศูนย์ข้อมูลตำบลเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจนำไปสู่การบูรณาการข้อมูลเป็นเครือข่ายในระดับจังหวัด (4) นำสารสนเทศที่เกิดจากฐานข้อมูลครัวเรือนชุมชน และตำบลไปจัดการเรียนรู้ภายในตำบล สร้างองค์ความรู้ ขยายผลข้อมูลสู่การพัฒนาเกิดประโยชน์ในพื้นที่และตำบลใกล้เคียง พื้นที่ศึกษาวิจัยได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ในจังหวัดตรัง 8 แห่ง ประกอบด้วย อบต.บ่อหิน อบต.วังคีรี อบต.บางกุ้ง อบต.ทุ่งค่าย อบต.นาชุมเห็ด อบต.นาบินหลา อบต.นาหมื่นศรี และ อบต.วังวน

ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบกระบวนการพัฒนาการจัดการระบบฐานข้อมูลโดยกระบวนการมีส่วนร่วมตั้งแต่ระดับชุมชน เชื่อมโยงกันในระดับตำบล ส่งผลให้เกิดโครงสร้างเครือข่ายชุมชน เกิดการยอมรับในระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่เอื้อประโยชน์หนุนเสริมต่อการพัฒนาพื้นที่ ทำให้เกิดระบบฐานข้อมูลที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาคีเครือข่ายต่างๆ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันภายในตำบล เกิดเป็นองค์ความรู้ ที่สามารถขยายผลสู่การพัฒนาให้เกิดประโยชน์ในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรมและตำบล

ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดความสำเร็จในการจัดการฐานข้อมูล คือ การมีเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบในการนำเข้าข้อมูล มีอุปกรณ์ เครื่องมือ เช่น คอมพิวเตอร์ แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ มีฐานข้อมูลทะเบียนราษฎร์จากที่ว่าการอำเภอ ห้องประชุมและเครื่องฉายภาพรองรับรวมไปถึงการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ทุกภาคีเครือข่าย นำไปสู่การนำฐานข้อมูลมาจัดการเรียนรู้ภายในพื้นที่ การวางแผนการพัฒนาตำบล การจัดทำข้อบัญญัติต่าง ๆ และการขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก เช่นในพื้นที่

ตำบลบ่อหิน ได้มีการนำระบบฐานข้อมูลมาใช้ประโยชน์ประกอบการแก้ไขปัญหาที่ดินนำเสนอต่อสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน องค์กรมหาชน (พอช.) เพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณการดำเนินงานแก้ไขปัญหาที่ดินในบางส่วนองข้อมูล เช่น ข้อมูลแนวเขตตำบล แนวเขตหมู่บ้าน ข้อมูลจุดบ้าน ข้อมูลถนน สถานที่สำคัญ และข้อมูลประชากร เป็นต้น ซึ่งต่อมาทางคณะทำงานได้เพิ่มเติมข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นปัญหาที่ดิน คือ ข้อมูลแต่ละประเภทที่ดิน เช่น แปลงที่ดินป่าชายเลน ที่ดินที่เช่าของรัฐ ที่ดินหนังสือสำคัญที่หลวง (นสล.) ที่ดินสาธารณะ ที่ดินป่านุรักษ์ ป่าชุมชน ป่าเฉลิมพระเกียรติ และข้อมูลเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยของชาวชุมชนที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ทุกหมู่บ้าน และทาง อบต.บ่อหินได้สนับสนุนการจัดทำไวนิลภาพแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศแบ่งแยกรายหมู่บ้านทั้ง 9 หมู่บ้าน และในภาพรวมของตำบล เพื่อให้ชาวชุมชนได้มีส่วนร่วมในการวาดแปลงที่ดินของชุมชนประเภทต่าง ๆ เพื่อจัดทำเป็นแผนที่ทำมือ ทำให้เกิดสะดวกและ

ชัดเจนมากขึ้น จากนั้น อบต. บ่อหิน ได้สนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้แก่เยาวชนในพื้นที่ คือการจัดอบรม การจัดเก็บข้อมูล โดยร่วมมือกับมูลนิธิธันดาน การอบรมโปรแกรม MapWindow GIS โดยความร่วมมือจากนักวิจัยโครงการ ฯ เพื่อเป็นวิทยากรในการฝึกอบรม ซึ่งถือเป็นกระบวนการสร้างความเข้าใจกับชุมชน ทุกช่วงวัย ทุกบทบาททั้งฝ่าย ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ แกนนำกลุ่มองค์กร และชุมชน และทุกฝ่ายในชุมชน ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ตำบลบ่อหินสามารถดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้ ไม่ค่อยมีปัญหาความแตกแยกที่มาจากความคิดที่แตกต่าง ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนเอง จากนั้นได้มีการรวบรวมข้อมูลและนำเสนอโครงการ การแก้ไขปัญหาที่ดินที่อยู่อาศัย ชนบท เพื่อขอรับงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานจาก พอช. ต่อมาหลังจากได้มีการนำเสนอและการแก้ไขปรับปรุงข้อมูลของโครงการทางตำบลบ่อหินจึงได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก พอช. จำนวน 2,000,000 บาท ภายใต้อำนาจโครงการ การแก้ไขปัญหาที่ดินแนวใหม่ คือ ทำทุกด้านที่ชุมชนอยาก ทำ โดยขบวนองค์กรชุมชนและท้องถิ่น จากนั้นทางคณะทำงานได้มีการดำเนินงานตามกิจกรรมที่กำหนดไว้ร่วมกันทั้งประเด็นการแก้ไขปัญหาที่ดิน ประเด็นทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมอาชีพรวมไปถึงการเติมเต็มฐานข้อมูลในระดับหมู่บ้านโดยมีเยาวชนในหมู่บ้านร่วมกับนักวิจัยมีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับระบบฐานข้อมูล จากนั้นทางคณะทำงานได้มีการประชุมร่วมกันและได้คัดเลือกหมู่บ้านนำร่องของตำบลบ่อหิน คือ หมู่ที่ 8 บ้านโตะบัน และหมู่ที่ 9 บ้านปากคลองในการขอรับการสนับสนุนจาก พอช. ภายใต้อำนาจโครงการบ้านมั่นคงชนบท ซึ่งได้มีการเพิ่มเติมข้อมูลเกี่ยวกับแปลงที่ดินที่อยู่อาศัยไม่มีเอกสารสิทธิ์ จุดที่อยู่อาศัยที่ต้องการซ่อมแซม หรือสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ ของชาวชุมชนในหมู่บ้านนำร่อง และต่อมาได้รับการสนับสนุนการดำเนินโครงการบ้านมั่นคงชนบท โดยแบ่งประเภทการให้งบประมาณสนับสนุน ดังนี้ ประเภทซ่อมแซมที่อยู่อาศัย จำนวน 54 หลัง เป็นเงิน 1,690,000 บาท ประเภทสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ จำนวน 79 หลัง เป็นเงิน 7,474,000 บาท รวมงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนทั้งสิ้น 9,164,000 บาท

ตำบลบางกุ้ง ได้มีการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ทั้งจากโปรแกรม MapWindow GIS และโปรแกรมขอนหาด (Pan Data) โดยกำหนดเป็นแผนงานตำบลว่าด้วยการจัดทำผังชุมชน มีการประสานความร่วมมือไปยังสำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดตรัง ในการจัดทำผังชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้เกิดการพัฒนาอย่างมีระเบียบ ถูกสุขลักษณะมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิต ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้อย่างเหมาะสม เกิดประโยชน์สูงสุดและมีการพัฒนาที่ยั่งยืนให้เป็นชุมชนที่น่าอยู่ ซึ่งเป็นการบูรณาการการทำงานร่วมกันของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการจัดทำผังชุมชน และแผนชุมชน เป็นการสร้างความเข้มแข็งในการบริหารจัดการท้องถิ่น การพัฒนาชุมชนน่าอยู่อย่างยั่งยืน ด้วยมาตรการผังเมืองเป็นการดำเนินงานโดยใช้แนวทางด้านผังเมืองเป็นกรอบการพัฒนาชุมชน การกำหนดบทบาทและวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างเท่าทัน ทำให้ชุมชนมีสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ดี ส่งผลถึงคนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจที่ดี มีการจัดการด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการอย่างเพียงพอและทั่วถึง รวมทั้งการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุลในสภาวะแวดล้อมในปัจจุบัน ที่ได้เกิด

ปัญหาจากการพัฒนาเมืองมากมายอันเป็นผลมาจากการขาดการวางแผนพัฒนาเมืองอย่างจริงจัง การเติบโตของชุมชนเป็นไปตามยถากรรม ขาดการบูรณาการ ในการวางแผนและการดำเนินการ

ตำบลวังคีรี กับการใช้ประโยชน์จากการวิจัย ซึ่งฝ่ายโยธานำไปวางแผนในการก่อสร้างถนนโดยสามารถคำนวณระยะทางได้ทันทีจากแผนที่ผ่านโปรแกรม MapWindow GIS ซึ่งช่วยลดระยะเวลาในการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นของการสร้างถนน ทำให้ฝ่ายช่างสามารถวิเคราะห์ต้นทุนในการก่อสร้าง เกิดความสะดวกต่อการเขียนโครงการก่อสร้างถนน ส่งผลให้เกิดความรวดเร็ว ลดระยะเวลาในการตัดสินใจของผู้บริหารได้ รวมไปถึงการจัดการแม่น้ำ ลำคลอง ลำห้วย ในการแก้ไขปัญหาทั่วม ปัญหาการขาดแคลนน้ำในช่วงฤดูแล้ง โดยการสร้างแผนที่ของเส้นทางสายน้ำต่าง ๆ นำไปสู่การวางแผนการแก้ไขปัญหาหาร่วมกับแกนนำในชุมชนเพื่อประโยชน์สุขของพี่น้องชาวชุมชนตำบลวังคีรี และการมีฐานข้อมูลประชากรทำให้เกิดความสะดวกกับฝ่ายพัฒนาชุมชนในการค้นคว้าชื่อ-สกุล ที่อยู่ หมายเลขบัตรประชาชน ของชาวชุมชนที่ประสบภัยพิบัติเพื่อให้ความช่วยเหลือได้ทันทั่วถึง และเพื่อใช้วางแผนพัฒนาตามกลุ่มอายุประชากรในตำบลได้ตามความต้องการ การมีศูนย์ข้อมูลตำบลที่มีความพร้อมทำให้ทางผู้บริหารสามารถกำหนดวิสัยทัศน์ในการพัฒนาตำบลได้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่และวิถีชีวิตของชุมชน

ตำบลนาชุมเห็ด กับการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ของกระบวนการพัฒนาพื้นที่ตำบลที่มีทรัพยากรน้ำเป็นปัจจัยสำคัญของพื้นที่ เป็นที่มาของการปรับเปลี่ยนการใช้ทรัพยากรอย่างมี เป้าหมาย คือทิศทางการจัดการน้ำอย่างเป็นระบบ ถูกต้องเหมาะสม ทุกคนมีส่วนร่วม การมีระบบฐานข้อมูลครั้งนี้ได้ทำให้พื้นที่ที่สามารถนำข้อมูลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ในเรื่องของการใช้ทรัพยากรน้ำ อันเป็นต้นทุนของพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม การมองเห็นข้อมูลเชิงพื้นที่ผ่านการดำเนินงานด้วยสารสนเทศภูมิศาสตร์ ทำให้มองเห็นภาพในเชิงพื้นที่ได้อย่างชัดเจนครอบคลุมทั้งพื้นที่ตำบล ส่งผลให้เกิดความสะดวก รวดเร็วในการกำหนดจุดเพื่อพัฒนาได้อย่างแม่นยำ สามารถนำมาใช้ประกอบการพิจารณาการจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ สู่พลังงานไฟฟ้า โดยได้ประสานความร่วมมือกับกองทุนส่งเสริมพลังงานทดแทน สำนักงานพัฒนาพลังงานทดแทน กระทรวงพลังงาน และโครงการสร้างจิตสำนึกนิเวศวิทยาจัดการทรัพยากรชุมชน ในการจัดทำโรงไฟฟ้าพลังน้ำ จำนวน 2 โรง และได้รับการสนับสนุนงบประมาณ 34 กว่าล้านบาท และทาง อบต. ได้นำเสนอข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์เป็นองค์ประกอบเพื่อจัดทำโครงการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ โดยร่วมกับโรงเรียนในพื้นที่เป็นโรงเรียนต้นแบบ, กลุ่มอนุรักษ์พลังงาน , และการท่องเที่ยวจังหวัดตรัง ในรูปแบบของโฮมสเตย์ รวมไปถึงการสร้างศูนย์การเรียนรู้ข้อมูลชุมชนด้วย

ตำบลวังวน ได้นำผลงานไปใช้ประโยชน์ฐานข้อมูลประชากรเกี่ยวกับผู้เป็นสตรีในระดับตำบล โดยได้ใช้การค้นหาค้นหาประมวลด้วยระบบโปรแกรมขอนหาด (Pan data) แก่ผู้มีสิทธิการขึ้นทะเบียนกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ซึ่งเป็นผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป โดยทางเจ้าหน้าที่ อบต. สามารถดำเนินการค้นหาข้อมูลบ้านเลขที่ คุรายละเอียดจำนวนบุคคลที่อาศัยอยู่ในครัวเรือน การค้นหาค้นหาบุคคลผู้มีชื่อในหมู่บ้าน ซึ่งจะแสดงรายละเอียด เช่น รหัสบัตรประจำตัวประชาชน วันเดือนปีเกิด ชื่อบิดามารดา รวมไปถึงจำนวน

ประชากร จำนวนครัวเรือน จำนวนผู้สูงอายุ แยกประชากรตามช่วงอายุต่าง ๆ เพื่อให้บริการแก่ประชาชน และหน่วยงานภายนอกได้อย่างสะดวก รวดเร็ว

ตำบลทุ่งค่าย ได้นำผลงานด้านข้อมูลวิจัยเชิงพื้นที่ไปใช้ประโยชน์ในการจัดทำผังชุมชนเพื่อกำหนดการพัฒนาชุมชนน่าอยู่อย่างยั่งยืน ด้วยมาตรการผังเมืองเป็นการดำเนินงานโดยใช้แนวทางด้านผังเมืองเป็นกรอบการพัฒนาชุมชน การกำหนดบทบาทและวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างเท่าทัน ทำให้ชุมชนมีสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ดีส่งผลถึงคนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจที่ดี มีการจัดการด้านสาธารณสุขไปไกล สาธารณูปการอย่างเพียงพอและทั่วถึง รวมทั้งการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุล ซึ่งในปัจจุบันกำลังก่อเกิดปัญหาด้านบุกรุกพื้นที่ป่าจึงต้องมีกรอนุรักษ์ทรัพยากรอันได้แก่ การจัดการพื้นที่ทุ่งเลี้ยงสัตว์เพื่อป้องกันแนวเขตพื้นที่สีเขียว การกำหนดเขตชุมชนทุ่งค่ายไม่ต้องการพื้นที่อุตสาหกรรม และหนุนเสริมด้านข้อมูลท่องเที่ยวในพื้นที่อันได้แก่สวนพฤกษศาสตร์ภาคใต้ ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ระบบเชิงนิเวศวิทยาที่สำคัญ ซึ่งการจัดทำผังชุมชนสามารถนำไปสู่วิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้

ตำบลนาบिनหลา ได้นำฐานข้อมูลการวิจัยเชิงพื้นที่ไปใช้ประโยชน์การกำหนดพื้นที่การศึกษา การจัดทำแผนที่เขตสถานศึกษาของตำบล เช่น มหาวิทยาลัยรามคำแหง, มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต, ศูนย์ให้การศึกษานานาชาติ ตลอดจนสถานศึกษาระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาเป็นต้น รวมไปถึงการให้บริการด้านข้อมูลประชากรในพื้นที่ โดยทางเจ้าหน้าที่ อบต. สามารถดำเนินการค้นหาข้อมูลบ้านเลขที่ ดูรายละเอียดจำนวนบุคคลที่อาศัยอยู่ในครัวเรือน การค้นหาบุคคลผู้มีชื่อในหมู่บ้าน ซึ่งจะแสดงรายละเอียด เช่น รหัสบัตรประจำตัวประชาชน วันเดือนปีเกิด ชื่อบิดามารดา รวมไปถึงจำนวนประชากร จำนวนครัวเรือน จำนวนผู้สูงอายุ แยกประชากรตามช่วงอายุต่าง ๆ เพื่อให้บริการแก่ประชาชน และหน่วยงานภายนอกได้อย่างสะดวก รวดเร็ว

ตำบลนาหมื่นศรี ได้นำระบบฐานข้อมูลการวิจัยไปใช้ประโยชน์สนับสนุนการตัดสินใจในพื้นที่ โดยใช้งานเกี่ยวกับ การพัฒนาเส้นทางคมนาคมและด้านการจัดการทรัพยากรน้ำ เช่นการกำหนดพื้นที่ที่ใช้น้ำเพื่อการทำนา และการจัดทำแผนที่แหล่งท่องเที่ยวระดับตำบลอันได้แก่ กลุ่มผ้าทอนาหมื่นศรี และถ้ำเขาช้างหาย เป็นต้น เพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในพื้นที่ รวมไปถึงสถานที่สำคัญต่าง ๆ ของตำบล ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสะดวกต่อประชาชน และหน่วยงานต่าง ๆ ที่จะเข้ามาติดต่อในพื้นที่ตำบล